

Diskurz - pravidlá pravdy

Koncept diskurzu kladie dôraz na **jazyk ako stavebný prvok života spoločnosti**. Diskurz je **verbalizované vedenie, ktoré je zdieľané** - bez zdieľania niet komunikácie. Pojem spopularizoval francúzsky filozof a lingvista, Michel Foucault. **“Ide o proces, ktorý vopred formuluje štruktúru debaty,”** napísal vtedy. Diskurzom a jeho nastavením môžeme rozumieť určitú štruktúru, sieť, na ktorej je vystavané to, čo vieme, čo si myslíme a ako si to myslíme. Stavebným materiálom sú pritom naše slová.

Zjednodušene povedané, **nemôžeme si predstaviť niečo, čo nevieme vyjadriť slovami a zároveň na druhú stranu to, ako vidíme svet, konštruujeme slovami**. Tie slová vytvárajúce predstavu reality môžeme nazvať diskurzom. Platí pritom, že na tú istú vec sa môžeme pozerat' z rôznych pozícií - napríklad ako chudobný či bohatý, vzdelaný či menej vzdelaný, ako príslušník väčšiny či menšiny, človek z rozvinutej a bohatej krajiny ako je Slovensko vs. človek z rozvojovej chudobnej krajiny - a vidieť “tú istú” realitu diametrálne rozdielne. V konečnom dôsledku z toho vyplýva, že diskurz pozostávajúci zo slov, konštruuje a formuje samotný život spoločnosti, vytvára sociálnu realitu. Novinárom celkom blízka predstava. Realita ako taká teda môže byť pre každého iná - a ak ako novinár/ka aplikujem našu predstavy o realite na kohosi iného, neinformujem o skutočnosti aká je, ale len o našej predstave o nej.

Sociológ Anthony Giddens diskurzy definuje konkrétnejšie. “Diskurzy vytyčujú okolo subjektov hranice, ktoré limitujú to, čo o subjektoch **môže byť rozumne** povedané.” (Giddens, 2013, s. 685). **Diskurz tak vopred určuje štruktúru a okraje debaty, určuje podmienky a pravidlá vytvárania pravdy. Definuje to, ako a čo si myslíme a najmä, čo si vlastne myslieť “môžeme”**. Niektoré myšlienky sú brané ako automaticky správne, nikomu ani nenapadne ich spochybňovať. Prítom to tak vôbec nemusí byť a to, čo sa nám vidí ako jasná neodškriepiteľná pravda, môže byť celkom inak. Veď niekedy si ľudia mysleli, že Zem je plochá¹

Diskurzívne rámce - pečiatky moci

Ide o výber určitých aspektov informácie, ktoré v rámci komunikácie zdôrazníme, vďaka čomu konštruujeme vybraný úsek reality. Inými slovami, vedome či nevedome nasmerujeme pozornosť publika k určitým prvkom príbehov a k ich určitej konkrétnej interpretácii, čo najďalej od možných alternatívnych interpretácií.

Rámovanie diskurzu teda znamená, že na svet okolo nás premietame svoje referenčné rámce - tj. to, ako vnímame a s čím porovnávame určité skutočnosti. Dôležitým aspektom je, že podobne ako samotný diskurz, nebývajú rámce využívané vedome. Ak v nich žijeme, ani si ich neuvedomujeme.

Ak napríklad informujeme o rómskej problematike, môže to byť implicitná prezentácia Rómov ako tých, ktorí nechcú pracovať a prispôbiť sa, bez informácie, že sa nemajú kde zamestnať, vedome či nevedome počítajúc, že všetci predsa vedia, že Rómovia pracovať nechcú.

Kritická analýza diskurzu

Kritická analýza diskurzu kriticky reflektuje mocenské vzťahy v spoločnosti, od miestnej úrovne po globálnu. Mocenskými vzťahmi je myslená aj moc novinárov, moc, ktorá má potenciál

¹ Čo, mimochodom, nie je celkom pravda. Ľudia už od staroveku vedeli, že Zem plochá nie je. To, že ju kreslili ako dosku, je prirodzené. Stačí sa pozrieť na ktorúkoľvek terajšiu mapu a nevidíte nič iné - znamená to snáď, že si myslíme, že Zem je plochá?

kontrolovať myseľ svojich čitateľov a divákov. Slovom legendárnej štúdie Bad News z Glasgow Media Group, novinári sú "strážcami" obsahu, ktorí zaradia do vysielania len to, čo uznajú za vhodné - rozhodujú, o čom sa diváci dozvedia. Zároveň sa pozrieme aj na rámovanie.

Analýzu aplikujeme na mediálne obsahy, v ktorých sa budeme snažiť zistiť "kto je kto," v akej je pozícii k spracovávanej téme. A zároveň, aké jazykové prostriedky používa, či akých respondentov volí.

Zadanie k dobrovoľnej úlohe

Nižšie nájdete sadu šiestich analytických otázok, s ktorými budeme v tej či onej podobe pracovať počas kurzu. Cieľom je, aby ste si podobné otázky kládli pri spracovávaní informácií, ku ktorým sa dostanete.

Skúste do budúcej hodiny akýkoľvek článok podľa vlastného výberu na niektorú z globálnych tém a skúste naň aplikovať tieto otázky. Nejde o žiaden test, skôr pre vašu vlastnú predstavu a postupné zafixovanie si otázok.

Budeme radi ak sa s nami o výsledky analýzy podelíte - zašlite ich prosím na adresu svetmedziriadkami@clovekvoohrozeni.sk najneskôr v stredu 28.9.

6 otázok, ktoré vám pomôžu nazerat' medzi riadky

1) KTO smerom KU KOMU hovorí - identifikácia charakteru hovoriaceho aj prijímajúceho. Z AKEJ perspektívy je podaná informácia? Prináša informácia pohľad "zobrazovaných" skupín, je im poskytnutý dostatočný priestor? KTO je autorom? A KTO je prijímateľom? Aké má prijímateľ očakávania?

2a) ČO autor hovorí? S ČÍM by sa mal čitateľ stotožniť? K ČOMU ho autor smeruje? Zamerajte sa o.i. aj na nadpisy, medzititulky, obrázky, výber respondentov.

2b) A ČO NAOPAK NEHOVORÍ? Ktoré otázky sú zamlčované (napr. hlbší kontext k témam ako chudoba, nerovnosť, či diskriminácia)? Ktoré dôležité fakty autor nevyvedá?

3) AKO autor hovorí - analýza jazykových kategórií - detailné zhodnotenie jazyka používaného na popísanie kľúčových postáv a udalostí v prezentovanom obsahu. Používa autor stereotypné vyjadrenia či predsudky? Sú osoby v článku predstavené, resp. opísané v spojení s nejakou kolektívnou identitou alebo kolektívnym označením? Aká je tonalita - zafarbenie, resp. tón článku, ktorý zvolil autor na odovzdanie obsahu článku?

4) POZÍCIA autora a jeho posolstva v širšom kontexte - do akého širšieho sociálneho a kultúrneho kontextu autor vložil príbeh? do kontextu akých starších príbehov a spracovania tejto témy v minulosti a v predstavách recipientov? do akých už existujúcich obrazov ich vkladá?

5) AKO VZNIKOL KONTEXT? Aké je sociálne/ politické/ mocenské/ náboženské/ ekonomické.. iné pozadie, na ktorom sa opisovaná situácia odohráva.

Aký je smer vzťahu na osy nadriadený - podriadený v širšom spoločenskom respektíve geopolitickom zmysle?

